

[Strona Główna](#) > ... > [Sprawy Rodzinne I Dziedziczenie](#) > [Władza Rodzicielska – Opieka I Prawo Do Kontaktów Z Dzieckiem](#) > Portugal

Władza rodzicielska – opieka i prawo do kontaktów z dzieckiem

Autor treści:

European Judicial Network
(in civil and commercial
matters)

Portugalia

1 Co w praktyce oznacza termin prawny „władza rodzicielska”? Jakie prawa i obowiązki ma osoba sprawująca władzę rodzicielską?

Odpowiedzialność rodzicielska (inaczej władza rodzicielska) oznacza prawa i obowiązki rodziców względem ich dzieci. Dzieci pozostają pod władzą rodzicielską do chwili osiągnięcia przez nie pełnoletniości lub do chwili uwolnienia spod władzy rodzicielskiej (art. 1877 kodeksu cywilnego). Pełnoletniość osiąga się w wieku 18 lat. Małoletni, którzy ukończyli 16. rok życia, mogą zostać uwolnieni spod władzy rodzicielskiej poprzez zawarcie małżeństwa (art. 132 kodeksu cywilnego).

W zakres władzy rodzicielskiej wchodzi następujące prawa i obowiązki rodziców względem ich dzieci (art. 1877–1920-C kodeksu cywilnego):

- kształcenie dziecka poprzez zapewnienie mu dostępu do edukacji ogólnej i zawodowej, w szczególności dotyczy to dzieci z niepełnosprawnościami fizycznymi i psychicznymi;
- wspieranie rozwoju fizycznego i psychicznego dziecka w ramach możliwości, które mają rodzice;
- zaspokajanie potrzeb dziecka i pokrywanie wydatków związanych z jego bezpieczeństwem, zdrowiem i kształceniem;
- reprezentowanie dziecka;
- zarządzanie majątkiem dziecka z taką samą starannością jak zarządzanie własnym majątkiem;
- sprawowanie pieczy nad dzieckiem i określenie miejsca zamieszkania dziecka;
- zapewnienie powrotu dziecka do domu – w razie potrzeby przy wsparciu organu publicznego – jeżeli opuści ono dom rodzinny dobrowolnie albo zostanie z niego wydalony;
- podejmowanie decyzji w zakresie nauczania religii dziecka poniżej 16. roku życia;
- w zależności od stopnia dojrzałości dziecka – uwzględnianie opinii dziecka na temat istotnych spraw rodzinnych i uznawanie jego samodzielności w wyborze sposobu życia.

Z drugiej strony:

- dzieci mają obowiązek posłuszeństwa wobec rodziców;
- dzieci nie mogą opuścić domu rodzinnego lub domu, który wyznaczyli dla nich rodzice, ani nie mogą zostać z niego wydalony;
- rodzice nie mają obowiązku zapewnienia dziecku wsparcia ani pokrywania kosztów związanych z jego bezpieczeństwem, zdrowiem i kształceniem w zakresie, w jakim dziecko może samodzielnie pokryć takie koszty z wynagrodzenia za pracę lub z innych dochodów;
- rodzice mogą obracać dochodami z majątku dziecka, aby zapewnić mu wsparcie i pokryć wydatki związane z jego bezpieczeństwem, zdrowiem i kształceniem, a także zaspokoić – w uzasadnionym zakresie – inne potrzeby związane z życiem rodziny;
- rodzice, jako osoby sprawujące zarząd majątkiem dziecka, nie mają obowiązku wniesienia zabezpieczenia, chyba że w majątku tym znajdują się papiery wartościowe, a sąd – uwzględniający wartość majątku – uzna

to za konieczne.

2 Kto z reguły sprawuje władzę rodzicielską nad dzieckiem?

Co do zasady prawo do wykonywania władzy rodzicielskiej względem dziecka przysługuje jego rodzicom (art. 1901 kodeksu cywilnego).

Rodzice wykonują władzę rodzicielską wspólnie. Jeżeli nie mogą oni osiągnąć porozumienia w sprawach szczególnej wagi, każde z nich może zwrócić się do sądu, który podejmie próbę polubownego rozwiązania problemu; jeżeli polubowne rozwiązanie problemu nie jest możliwe, sąd przesłuchuje dziecko przed wydaniem rozstrzygnięcia, chyba że istnieją przeciwko temu uzasadnione powody.

Jeżeli ustalono pochodzenie dziecka wyłącznie w odniesieniu do jednego z rodziców, sąd może powierzyć wykonywanie władzy rodzicielskiej małżonkowi lub zarejestrowanemu partnerowi rodzica, którzy od tej pory będą wspólnie wykonywali władzę rodzicielską; w takim przypadku sąd orzeka w przedmiocie wspólnej władzy rodzicielskiej na wniosek jednego z rodziców oraz jego małżonka lub zarejestrowanego partnera. W stosownych przypadkach sąd przesłuchuje dziecko (art. 1904-A kodeksu cywilnego).

3 Jeżeli rodzice nie są w stanie lub nie chcą sprawować władzy rodzicielskiej nad dzieckiem, czy można wyznaczyć inną osobę w ich zastępstwie?

Tak, o ile spełnione są następujące warunki:

Brak możliwości wykonywania władzy rodzicielskiej przez jedno z rodziców lub przez oboje rodziców (art. 1903 kodeksu cywilnego):

Jeżeli jedno z rodziców nie jest w stanie wykonywać władzy rodzicielskiej z uwagi na nieobecność, niezdolność lub inną przeszkodę ustaloną przez sąd, władzę rodzicielską musi wykonywać drugie z rodziców. Jeżeli sąd pozbawi władzy rodzicielskiej drugiego z rodziców, władzę rodzicielską wykonują następujące osoby w poniższej kolejności (art. 1903 kodeksu cywilnego):

- małżonek lub zarejestrowany partner któregośkolwiek z rodziców;
- członek rodziny któregośkolwiek z rodziców.

Zasady te stosuje się również odpowiednio wówczas, gdy ustalono pochodzenie dziecka tylko w odniesieniu do jednego z rodziców.

4 Jak rozwiązana jest kwestia przyszłej władzy rodzicielskiej w przypadku rozwodu lub separacji rodziców?

Kwestie związane z wykonywaniem władzy rodzicielskiej w przypadku rozwodu, separacji sądowej, stwierdzenia nieważności lub unieważnienia małżeństwa podlegają następującym zasadom (art. 1906 kodeksu cywilnego):

- władzę rodzicielską w kwestiach szczególnie istotnych dla życia dziecka wykonują wspólnie oboje rodzice tak, jak gdyby w dalszym ciągu pozostawali w związku małżeńskim, chyba że sytuacja wyraźnie wymaga pilnego działania – wówczas każde z rodziców może samodzielnie podjąć czynności i możliwie najszybciej zawiadomić o nich drugiego z rodziców;
- jeżeli wspólne wykonywanie władzy rodzicielskiej w kwestiach szczególnie istotnych dla życia dziecka zostanie uznane za sprzeczne z dobrem dziecka, sąd wydaje uzasadnione orzeczenie, w którym powierza wykonywanie władzy rodzicielskiej jednemu z rodziców;
- władzę rodzicielską w odniesieniu do codziennego życia dziecka wykonuje to z rodziców, z którym dziecko wspólnie zamieszkuje, lub to z rodziców, u którego dziecko tymczasowo przebywa; to z rodziców, u którego dziecko tymczasowo przebywa, nie powinno jednak podejmować czynności niezgodnych z określonymi przez tego z rodziców, z którym dziecko wspólnie zamieszkuje, najważniejszymi wytycznymi dotyczącymi jego kształcenia;
- to z rodziców, które odpowiada za wykonywanie władzy rodzicielskiej w odniesieniu do codziennego życia

- dziecka, może wykonywać ją samodzielnie lub powierzyć jej wykonywanie innej osobie;
- sąd określi miejsce zamieszkania dziecka i ustali zasady odwiedzin, mając na uwadze dobro dziecka oraz uwzględniając wszystkie istotne okoliczności, tj. porozumienia między rodzicami i dążenie każdego z rodziców do tego, by dziecko utrzymywało prawidłowe stosunki z drugim z rodziców;
 - to z rodziców, które nie wykonuje całkowicie lub częściowo władzy rodzicielskiej, ma prawo do otrzymywania informacji na temat sposobu, w jaki wykonywana jest ta władza, w szczególności w odniesieniu do kształcenia dziecka i jego warunków bytowych;
 - sąd orzeka zawsze z uwzględnieniem dobra małoletniego, w tym potrzeby utrzymania bliskich kontaktów z obojgiem rodziców, zachęcając rodziców do zawierania porozumień i zatwierdzając takie porozumienia lub podejmując decyzje zapewniające obojgu rodzicom możliwość utrzymywania częstych kontaktów z małoletnim i wspólnego wykonywania władzy rodzicielskiej.

5 Jeżeli rodzice zawrą porozumienie w sprawie władzy rodzicielskiej, jakie formalności należy spełnić, aby było ono prawnie wiążące?

Aby porozumienie o sposobie wykonywania władzy rodzicielskiej było prawnie wiążące, powinno zostać zawarte w jednej z form wskazanych w odpowiedziach na pytania 6 i 10 oraz zatwierdzone przez sąd lub urzędnika stanu cywilnego.

6 Jeśli rodzice nie mogą dojść do porozumienia w sprawie władzy rodzicielskiej, jakie są inne środki rozwiązania sporu bez konieczności oddawania sprawy do sądu?

Strony mogą skorzystać z alternatywnych metod rozstrzygnięcia sporów – przed wniesieniem sprawy do sądu albo w toku postępowania sądowego.

Mediacja przed wniesieniem sprawy do sądu

Przed wniesieniem sprawy do sądu rodzice mogą przystąpić do publicznej lub prywatnej mediacji rodzinnej, aby zawrzeć porozumienie o sposobie wykonywania władzy rodzicielskiej.

Mediacja w Portugalii jest dobrowolna. Strony sporu rodzinnego związanego z dziećmi mogą zgodnie postanowić o przystąpieniu do publicznej lub prywatnej mediacji rodzinnej, zanim wniosą sprawę do sądu. Po wniesieniu powództwa sąd również może skierować strony do mediacji – nie jest to jednak możliwe, jeżeli strony nie wyrażą na to zgody lub wyrażą sprzeciw.

Obowiązkowe zatwierdzenie porozumienia

Jeżeli w wyniku mediacji strony osiągnęły porozumienie, takie porozumienie staje się wiążące i wykonalne, o ile strony złożą do sądu lub – w stosownych przypadkach – do urzędnika stanu cywilnego wniosek o jego zatwierdzenie.

Postępowania w sprawach rodzinnych, które podlegają właściwości urzędnika stanu cywilnego, wymagają wcześniejszego zawarcia porozumienia przez strony. W przeciwnym wypadku organami właściwymi do ich przeprowadzenia są sądy (art. 12 dekretu z mocą ustawy nr 272/2001 z dnia 13 października 2001 r. – Postępowania podlegające właściwości prokuratury i urzędów stanu cywilnego).

Urzędy stanu cywilnego mogą zatwierdzić porozumienie o sposobie wykonywania władzy rodzicielskiej wyłącznie wówczas, gdy jest ono załączone do umowy w sprawie rozwodu lub separacji sądowej za porozumieniem stron (*acordo de divórcio ou separação judicial por mútuo consentimento*). Przed zatwierdzeniem porozumienia przez urzędnika prokuratura wydaje opinię na temat porozumienia w zakresie, w jakim dotyczy ono władzy rodzicielskiej wobec małoletnich dzieci.

Jeżeli mediacja rodzinna odbywa się przed wniesieniem sprawy do sądu i ma na celu jedynie ustalenie sposobu wykonywania władzy rodzicielskiej wobec małoletnich dzieci (tzn. porozumienia nie załącza się do umowy w sprawie rozwodu lub separacji sądowej), strony muszą wnieść o zatwierdzenie porozumienia do właściwego sądu.

Mediacja prywatna

Jeżeli strony przystępują do mediacji prywatnej, powinny pokryć wynagrodzenie mediatora. Wysokość takiego wynagrodzenia oraz zasady i harmonogram mediacji określa się w umowie o mediację, którą podpisują strony i mediator w chwili rozpoczęcia mediacji. Ministerstwo Sprawiedliwości prowadzi wykaz mediatorów, z którego strony mogą wybrać mediatora prywatnego. Znajduje się on pod adresem:

https://dgpj.justica.gov.pt/Portals/31/GRAL_Media%C3%A7%C3%A3o/Lista_mediadores_SMF_22.06.2022.pdf?ver=pOryP-EUHyj3-8mw8cj_Kw%3d%3d

Mediacja publiczna

Aby skorzystać z mediacji publicznej, strony powinny skontaktować się z Biurem ds. Pozasądowego Rozstrzygania Sporów w ramach Dyrekcji Generalnej ds. Polityki w dziedzinie Wymiaru Sprawiedliwości (Direção Geral da Política de Justiça) i zwrócić się o wyznaczenie terminu sesji poprzedzającej mediację. Na sesję można umówić się przez telefon, za pomocą wiadomości e-mail lub formularza on-line dostępnego pod adresem <http://smf.mj.pt/>. Podczas sesji poprzedzającej mediację publiczną strony i mediator podpisują umowę o mediację. Ustala się czas trwania mediacji i terminy poszczególnych sesji. Stronom wyjaśnia się zasady postępowania. Koszt publicznej mediacji rodzinnej wynosi 50 euro dla każdej ze stron, niezależnie od liczby zaplanowanych sesji. Każda ze stron wnosi opłatę w wysokości 50 euro na początku mediacji publicznej. Strony nie pokrywają honorariów mediatorów świadczących usługi mediacji w ramach systemu publicznego. Honoraria te, których stawki określa się w przepisach, opłaca Dyrekcja Generalna ds. Polityki w dziedzinie Wymiaru Sprawiedliwości.

Sesje mediacji publicznej mogą odbywać się w pomieszczeniach Dyrekcji Generalnej ds. Polityki w dziedzinie Wymiaru Sprawiedliwości lub w pomieszczeniach udostępnionych przez gminę, w której zamieszkują strony.

W ramach mediacji publicznej strony mogą wybrać jednego z mediatorów figurujących w wykazie mediatorów publicznych. Wykaz mediatorów publicznych znajduje się na stronie internetowej wskazanej powyżej.

Wykaz mediatorów systemu mediacji rodzinnej

Jeżeli strony nie wybiorą mediatora, Biuro ds. Pozasądowego Rozstrzygania Sporów w ramach Dyrekcji Generalnej ds. Polityki w dziedzinie Wymiaru Sprawiedliwości wyznacza jednego z mediatorów figurujących w wykazie mediatorów publicznych zgodnie z ustaloną kolejnością, biorąc pod uwagę odległość dzielącą miejsce prowadzenia działalności przez tego mediatora i miejsce zamieszkania stron. Co do zasady mediatora wyznacza się drogą elektroniczną.

Uwaga: Funkcjonowanie systemu mediacji rodzinnej reguluje ministerialne rozporządzenie wykonawcze nr 13/2018 z dnia 22 października 2018 r.

Pomoc prawna (ustawa nr 34/2004 z dnia 29 lipca 2004 r. o dostępie do prawa i wymiaru sprawiedliwości)

Jeżeli stronom przysługuje pomoc prawna, można ją przeznaczyć na pokrycie kosztów mediacji.

Mediacja i przesłuchanie z udziałem biegłego w zakresie mediacji rodzinnej (*audição técnica especializada*) w postępowaniu sądowym

(ustawa nr 141/2015 z dnia 8 września 2015 r. o ramach prawnych postępowania w sprawie ustanowienia opiekuna cywilnoprawnego, zmieniona ustawą nr 24/2017 z dnia 24 maja 2017 r.).

Jeżeli strony kierują sprawę do sądu, sąd wszczyna postępowanie cywilne w celu ustalenia sposobu wykonywania władzy rodzicielskiej, w którym w pierwszej kolejności sędzia wzywa rodziców na spotkanie. (art. 35 ustawy o ramach prawnych postępowania w sprawie ustanowienia opiekuna cywilnoprawnego)

Jeżeli rodzice nie osiągną porozumienia na spotkaniu, sędzia zawiesi postępowanie na okres nie dłuższy niż od dwóch do trzech miesięcy – w zależności od sprawy – i skieruje sprawę do mediacji (za zgodą rodziców) lub wyznaczy datę przesłuchania z udziałem biegłego w zakresie mediacji rodzinnej (wówczas sąd może nałożyć na rodziców obowiązek udziału w takim przesłuchaniu) (art. 38 ustawy o ramach prawnych postępowania w sprawie ustanowienia opiekuna cywilnoprawnego).

Po upływie tego okresu sędzia otrzymuje informacje na temat wyniku mediacji lub przesłuchania z udziałem biegłego w zakresie mediacji rodzinnej oraz wyznacza datę kolejnego posiedzenia w celu zapewnienia, by porozumienie zostało osiągnięte, lub zatwierdzenia takiego porozumienia. (Art. 39 ustawy o ramach prawnych postępowania w sprawie ustanowienia opiekuna cywilnoprawnego).

Jeżeli rodzice nie osiągną porozumienia na koniec tego etapu, wówczas rozpoczyna się etap procesowy postępowania – rodziców wzywa się do złożenia pism procesowych i przedstawienia dowodów, a następnie sąd przeprowadza czynności wyjaśniające i wydaje wyrok.

Informacje na temat mediacji są dostępne pod adresem <https://dgpj.justica.gov.pt/Resolucao-de-Litigios/Mediacao>

7 Jeśli rodzice udadzą się do sądu, w jakich sprawach dotyczących dziecka może decydować sędzia?

Tytułem wstępu należy podkreślić, że w Portugalii w przypadku rozwodu, separacji lub unieważnienia małżeństwa oraz jeżeli rodzice nie zawarli związku małżeńskiego lub partnerskiego orzeczenia sądu w przedmiocie władzy rodzicielskiej zawsze wymagają uwzględnienia trzech podstawowych aspektów:

- pieczy nad dzieckiem;
- zasad odwiedzin oraz
- świadczeń alimentacyjnych na rzecz dziecka.

Innymi słowy, uznaje się, że obowiązek łożenia na utrzymanie małoletniego dziecka wchodzi w zakres władzy rodzicielskiej i jest zasadniczo regulowany łącznie z pozostałymi aspektami władzy rodzicielskiej, chociaż w niektórych przypadkach można wytoczyć powództwo jedynie o ustalenie lub zmianę wysokości świadczeń alimentacyjnych należnych dziecku.

Do uprawnień sądu należy (art. 6 i 7 ustawy o ramach prawnych postępowania w sprawie ustanowienia opiekuna cywilnoprawnego):

- ustanowienie opieki nad dzieckiem i zarządu majątkiem dziecka;
- wyznaczenie osoby, która będzie dokonywała określonych czynności prawnych w imieniu małoletniego, oraz wyznaczenie kuratora, który będzie reprezentował dziecko podlegające władzy rodzicielskiej w sprawach pozasądowych;
- określenie sposobu wykonywania władzy rodzicielskiej i rozpatrywanie spraw związanych z jej wykonywaniem;
- zasądzenie świadczeń alimentacyjnych na rzecz małoletniego lub dziecka, które ukończyło 18 lat lub uwolniło się spod władzy rodzicielskiej i kontynuuje naukę na uczelni lub w placówce kształcenia zawodowego;
- przygotowanie i przeprowadzenie postępowania egzekucyjnego w przedmiocie świadczeń alimentacyjnych;
- nakazanie wydania dziecka;
- upoważnienie przedstawiciela ustawowego małoletniego do dokonywania określonych czynności, zatwierdzanie czynności dokonanych bez upoważnienia oraz orzekanie w sprawie przyjmowania darowizn;
- orzekanie w sprawie zabezpieczenia, które rodzice mają obowiązek wnieść na rzecz swoich małoletnich dzieci;
- orzekanie o całkowitym lub częściowym pozbawieniu władzy rodzicielskiej lub o jej ograniczeniu;
- ustalenie macierzyństwa lub ojcostwa z urzędu;
- w razie braku porozumienia między rodzicami – orzekanie w sprawie imienia i nazwisk małoletniego dziecka;
- ustanowienie pieczy zastępczej (*apadrinhamento civil*) i uchylenie postanowienia o ustanowieniu pieczy zastępczej;
- ustalenie kontaktów dziecka z rodzeństwem i wstępnymi;
- w przypadku ustanowienia opieki lub zarządu majątkiem – określenie wysokości wynagrodzenia opiekuna lub kuratora, zatwierdzenie zwolnienia z obowiązków, rezygnacji lub odwołania z funkcji opiekuna, kuratora lub członka rady rodzinnej, żądanie przedstawienia rachunków i ich opiniowanie, udzielanie zezwolenia na zastąpienie hipoteki ustawowej i podejmowanie decyzji w sprawie zwiększenia i zastąpienia

wniesionego zabezpieczenia, a także ustanowienie kuratora reprezentującego małoletniego w sprawach pozasadkowych;

- wyznaczenie kuratora procesowego, który będzie reprezentował małoletniego we wszelkich postępowaniach w celu ustanowienia opiekuna / umieszczenia w pieczy;
- orzekanie w przedmiocie zwiększenia lub zastąpienia zabezpieczenia wniesionego na rzecz małoletniego dziecka;
- żądanie przedstawienia rachunków przez rodziców i ich opiniowanie.

8 Jeśli sąd powierzy wyłączną władzę rodzicielską jednemu z rodziców, czy oznacza to, że rodzic ten może decydować we wszystkich sprawach dotyczących dziecka bez wcześniejszego porozumienia z drugim rodzicem?

Co do zasady nie. Nawet jeżeli sąd powierzy pieczę nad małoletnim dzieckiem tylko jednemu z rodziców, władzę rodzicielską w sprawach o szczególnym znaczeniu dla życia dziecka wykonują oboje rodzice, chyba że sąd powierzy wykonywanie władzy w tym zakresie wyłącznie jednemu z rodziców (art. 1906 kodeksu cywilnego).

Jeżeli chodzi pozostałe aspekty tego pytania, szczegółowe informacje na ten temat przedstawiono już w odpowiedzi na pytanie 4.

9 Co w praktyce oznacza decyzja sądu o powierzeniu rodzicom wspólnej opieki nad dzieckiem?

W praktyce wspólna władza rodzicielska oznacza, że:

- władzę rodzicielską wykonują wspólnie oboje rodzice, którzy podejmują decyzje w sprawach dotyczących życia dziecka na takich samych warunkach, jak gdyby byli małżeństwem;
- dziecko może zamieszkiwać naprzemiennie z każdym z rodziców.

10 Do jakiego sądu lub organu należy się zwrócić z wnioskiem w sprawie władzy rodzicielskiej? Jakie formalności należy spełnić i jakie dokumenty dołączyć do wniosku?

Sposoby wszczęcia postępowania dotyczącego władzy rodzicielskiej

Postępowanie w przedmiocie pieczy i ochrony (processos de promoção e protecção)

W sytuacji, w której istnieje zagrożenie dla bezpieczeństwa, zdrowia, formacji moralnej lub kształcenia małoletniego, a sąd ograniczył wykonywanie władzy rodzicielskiej poprzez zastosowanie jednego ze środków w zakresie pieczy i ochrony, o których mowa w odpowiedzi na pytanie 3, sąd lub – w stosownych przypadkach – komisja ds. ochrony dzieci i młodzieży wszczyna postępowanie w przedmiocie pieczy i opieki.

Postępowania w sprawie ustanowienia opiekuna cywilnoprawnego (processos tutelares cíveis)

W pozostałych przypadkach, o których mowa w odpowiedzi na pytanie 7 i które dotyczą ustalenia sposobu wykonywania władzy rodzicielskiej, sąd wszczyna postępowanie w celu ustanowienia opiekuna cywilnoprawnego.

Postępowania podlegające właściwości urzędów stanu cywilnego

Jeżeli rodzice zawarli porozumienie o sposobie wykonywania władzy rodzicielskiej, sprawę wnosi się do urzędu stanu cywilnego – niezależnie od tego, czy porozumienie to załączono do umowy w sprawie separacji sądowej lub rozwodu. Podmiotem odpowiedzialnym za zatwierdzenie porozumienia o sposobie wykonywania władzy rodzicielskiej jest urzędnik stanu cywilnego, który zatwierdza porozumienie po zasięgnięciu opinii prokuratury.

Uwaga: Jeżeli powód wnosi pozew rozwodowy bez zgody współmałżonka, organem właściwym do rozpatrzenia takiej sprawy jest sąd; wówczas postępowanie przybiera formę szczególnego postępowania rozwodowego prowadzonego bez zgody współmałżonka (divórcio sem consentimento do outro cônjuge). Jeżeli w toku

postępowania strony osiągną porozumienie, sąd przekształca postępowanie w postępowanie rozwodowe za porozumieniem stron oraz zatwierdza zawarte porozumienia, w tym porozumienie o sposobie wykonywania władzy rodzicielskiej, jeżeli strony mają małoletnie dzieci.

Formalności, których należy dopełnić, i dokumenty, które należy załączyć (mogą się one różnić w zależności od rodzaju sprawy i właściwego organu):

Postępowanie w przedmiocie pieczy i ochrony wszczęte przez komisję ds. ochrony dzieci i młodzieży (art. 97 ustawy o ochronie dzieci i osób młodych, które znajdują się w sytuacji zagrożenia):

- postępowanie wszczyna się w chwili wpływu pisemnego zawiadomienia lub odnotowania przez komisję ustnego zgłoszenia bądź powzięcia wiadomości o faktach;
- sytuacje wysokiego ryzyka może zgłosić każda osoba, podmiot właściwy do spraw dzieci i młodzieży, sam małoletni, jego rodzice, przedstawiciel ustawowy lub osoba, która sprawuje faktyczną pieczę nad dzieckiem;
- postępowanie prowadzone przez komisję ds. ochrony obejmuje: zgromadzenie informacji, zapytania i czynności wyjaśniające, które są niezbędne i odpowiednie w celu ustalenia okoliczności faktycznych, uzasadnienie decyzji, przyjęcie właściwego środka i jego wdrożenie;
- postępowanie przeprowadza się w trybie uproszczonym, w ramach którego czynności i zapytania, które wykonuje lub zleca komisja ds. ochrony i które stanowią podstawę do podjęcia czynności wymienionych w poprzednim podpunkcie, rejestruje się zgodnie z kolejnością chronologiczną ich wykonania;
- w każdym postępowaniu sporządza się podsumowanie procesu decyzyjnego wraz z uzasadnieniem.

Postępowanie w przedmiocie pieczy i ochrony wszczęte przez sądy (art. 100 ustawy o ochronie dzieci i osób młodych, które znajdują się w sytuacji zagrożenia):

- sąd wszczyna postępowanie w chwili wpływu wniosku wstępnego, przy czym podmiotami uprawnionymi do jego złożenia są: prokuratura, rodzice, przedstawiciel ustawowy, osoby pełniące faktyczną pieczę nad dzieckiem oraz dziecko w wieku powyżej 12. roku życia;
- postępowanie składa się z następujących etapów: czynności wyjaśniające (instrução), postępowanie sądowe, orzeczenie środka przez sąd oraz etap egzekucyjny;
- żadna ze stron nie ma obowiązku wyznaczenia pełnomocnika procesowego w postępowaniu w pierwszej instancji, z wyjątkiem następujących sytuacji, w których sąd wyznacza pełnomocnika dla małoletniego: jeżeli zaistnieje konflikt interesów między małoletnim a jego rodzicami lub opiekunem; jeżeli wniesie o to małoletni; jeżeli sąd prowadzi postępowanie, w którym małoletni musi być reprezentowany przez adwokata lub wyznaczonego pełnomocnika.

Postępowanie w sprawie ustanowienia opiekuna cywilnoprawnego (art. 12–33 ustawy o ramach prawnych postępowania w sprawie ustanowienia opiekuna cywilnoprawnego):

- sąd wszczyna postępowanie na wniosek prokuratury, dziecka w wieku powyżej 12 lat, jego wstępnych, rodzeństwa lub przedstawiciela ustawowego;
- małoletni jest reprezentowany w sądzie przez prokuraturę, która podejmuje w jego imieniu czynności, wnosi o ustalenie władzy rodzicielskiej i broni dobra dziecka;
- jest to postępowanie nieprocesowe, które sąd wszczyna na wniosek i w którym uczestnikom przysługuje prawo wniesienia sprzeciwu (*oposição*).
- uczestnicy podają wykaz świadków i zgłaszają wszelkie wnioski dowodowe we wniosku o wszczęcie postępowania oraz w sprzeciwie, chyba że ustawa stanowi inaczej;
- sąd zasięga opinii wielodyscyplinarnych zespołów biegłych;
- dziecko ma prawo do bycia wysłuchanym. W tym celu sędzia ocenia – w drodze postanowienia – zdolność dziecka do pojmowania i może zasięgnąć opinii biegłego;
- podczas przesłuchania sędzia przesłuchuje dziecko, uczestników, członków rodziny i inne osoby, których przesłuchanie jest jego zdaniem niezbędne;
- sąd może wydawać postanowienia tymczasowe i postanowienia o zabezpieczeniu (*decisões provisórias e cautelares*) na każdym etapie postępowania;
- sędzia może skierować uczestników do mediacji publicznej lub prywatnej na każdym etapie postępowania, o ile uczestnicy wyrazili zgodę na przystąpienie do mediacji;
- w szczególności w postępowaniu w celu ustalenia władzy rodzicielskiej organizuje się spotkanie rodziców, a jeżeli rodzice nie osiągną porozumienia w jego trakcie, sąd kieruje ich do mediacji (jeżeli rodzice wyrażą

zgody na przystąpienie do mediacji) lub na przesłuchanie z udziałem biegłego z zakresu mediacji rodzinnej. Sąd ustala okoliczności faktyczne, przeprowadza czynności wyjaśniające, przeprowadza posiedzenie i wydaje postanowienie dopiero wtedy, gdy uczestnicy nie osiągną porozumienia w żaden ze wskazanych powyżej sposobów;

- uczestnicy mają prawo do zapoznania się z informacjami zawartymi w opinii biegłego oraz z innymi dowodami przeprowadzonymi i opiniami wydanymi w postępowaniu; mogą zwrócić się o udzielenie wyjaśnień, przedstawić dodatkowe dowody lub zwrócić się do sądu o zażądanie informacji. Sędzia może oddalić takie wnioski w drodze postanowienia, na które nie przysługuje zażalenie, jeżeli uzna, że są one zbędne, niemożliwe do zrealizowania lub mają na celu opóźnienie postępowania;
- jeżeli sąd postanowi o przeprowadzeniu posiedzenia, jest ono zawsze nagrywane;
- postanowienie sądu zawiera uzasadnienie;
- przymus adwokacki obowiązuje jedynie na etapie postępowania odwoławczego. W postępowaniu pierwszoinstancyjnym należy jednak wyznaczyć adwokata (*advogado*) dla dziecka w następujących sytuacjach: jeżeli zaistnieje konflikt interesów między małoletnim a jego rodzicami lub opiekunem; jeżeli dziecko, które osiągnęło odpowiedni stopień dojrzałości, wystąpi o to do sądu;
- od postanowienia kończącego postępowanie w sprawie lub postanowień tymczasowych dotyczących zastosowania, zmiany lub uchylecia środków w zakresie opieki cywilnoprawnej przysługuje zażalenie, chyba że ustawa wyraźnie stanowi inaczej;
- zażalenie mogą wnieść: prokuratura, uczestnicy, rodzice, przedstawiciel ustawowy oraz osoba sprawująca faktyczną pieczę nad dzieckiem;
- sąd rozpatruje zażalenie na takich samych zasadach jak w sprawach cywilnych; termin do wniesienia takiego środka i udzielenia odpowiedzi wynosi 15 dni;
- zażalenie ma charakter czysto dewolutywny, chyba że sąd postanowi inaczej.

Postępowania podlegające właściwości urzędów stanu cywilnego (art. 1775–1778-A kodeksu cywilnego; art. 12–14 dekretu z mocą ustawy nr 272/2001 z dnia 13 października 2001 r. – Postępowania podlegające właściwości prokuratury i urzędów stanu cywilnego):

jeżeli do umowy w sprawie rozwodu lub separacji sądowej załączone zostanie porozumienie o sposobie wykonywania władzy rodzicielskiej, należy złożyć następujące dokumenty:

- postępowanie w sprawie o separację sądową lub rozwód za porozumieniem stron wszczyna się na podstawie wniosku podpisanego przez małżonków lub ich pełnomocników, złożonego do urzędu stanu cywilnego;
- do wniosku dołącza się spis inwentarza majątku wspólnego oraz umowę w sprawie rozwodu, zobowiązań alimentacyjnych między małżonkami i określenia miejsca zamieszkania małżonków, do której załącza się porozumienie o sposobie wykonywania władzy rodzicielskiej, jeżeli małżonkowie posiadają małoletnie dzieci, a władza rodzicielska nie została uprzednio ustalona przez sąd;
- po otrzymaniu wniosku urząd bezzwłocznie i z urzędu przeszukuje rejestr stanu cywilnego i wprowadza do niego niezbędne dokumenty, aby potwierdzić akt małżeństwa zainteresowanych stron i zawarcie wszelkich umów majątkowych małżeńskich przed urzędnikiem, z wyjątkiem przypadków, w których małżeński ustrój majątkowy został określony w akcie małżeństwa;
- po otrzymaniu wniosku urzędnik poucza małżonków o możliwości skorzystania z usług mediacji rodzinnej;
- jeżeli małżonkowie zawrą porozumienie o sposobie wykonywania władzy rodzicielskiej wobec małoletnich dzieci, sprawa zostaje skierowana do prokuratury przy sądzie pierwszej instancji (*tribunal judicial de primeira instância*) właściwym do rozpatrzenia sprawy, w którego okręgu znajduje się siedziba urzędu stanu cywilnego, która to prokuratura wydaje postanowienie w sprawie porozumienia w terminie 30 dni;
- jeżeli prokuratura uzna, że porozumienie nie chroni dobra małoletniego w odpowiedni sposób, wnioskodawcy mogą odpowiednio zmienić porozumienie lub sporządzić nowe – wówczas zostanie ono ponownie zbadane przez prokuraturę;
- jeżeli prokuratura uzna, że porozumienie chroni dobro małoletniego w odpowiedni sposób, lub jeżeli małżonkowie zmienili porozumienie zgodnie z zaleceniami prokuratury, urzędnik stanu cywilnego sprawdza, czy spełnia ono przesłanki ustawowe – w tym celu może zażądać podjęcia określonych czynności i przedstawienia wszelkich niezbędnych dowodów – a następnie rozstrzyga wniosek co do istoty;
- jeżeli wnioskodawcy nie wprowadzą zmian zaleconych przez prokuraturę, a w dalszym ciągu będą chcieli uzyskać rozwód, sprawa jest kierowana do rozpoznania przez sąd, w którego okręgu znajduje się siedziba urzędu stanu cywilnego.

Jeżeli rodzice – bez względu na to, czy pozostają ze sobą w związku małżeńskim – pragną ustalić sposób wykonywania władzy rodzicielskiej nad wspólnymi małoletnimi dziećmi lub zmienić zatwierdzone już porozumienie, mogą w każdej chwili złożyć stosowny wniosek do dowolnego urzędu stanu cywilnego. W tym celu powinni złożyć następujące dokumenty:

- wniosek o ustalenie sposobu wykonywania władzy rodzicielskiej;
- porozumienie o sposobie wykonywania władzy rodzicielskiej nad małoletnimi dziećmi i o zobowiązaniach alimentacyjnych wobec tych dzieci, podpisane przez oboje rodziców lub ich pełnomocników;
- urzędnik stanu cywilnego analizuje porozumienie i, jeżeli nie chroni ono dobra małoletnich, zwraca się do rodziców o jego zmianę;
- następnie porozumienie zostaje skierowane do prokuratury przy sądzie pierwszej instancji właściwym do rozpoznania sprawy, w którego okręgu znajduje się miejsce zamieszkania małoletniego, która to prokuratura wydaje postanowienie w sprawie porozumienia w terminie 30 dni;
- jeżeli prokuratura nie zgłosiła uwag co do porozumienia, sprawę kieruje się do rozpatrzenia przez urząd stanu cywilnego, a urzędnik stanu cywilnego zatwierdza porozumienie;
- decyzja o zatwierdzeniu porozumienia ma takie same skutki jak orzeczenie sądu.

Informacje na temat właściwości urzędów stanu cywilnego można znaleźć na stronie:

http://www.pgdlisboa.pt/leis/lei_mostrada_articulado.php?nid=581&tabela=leis

Podmioty, do których powinny się zwrócić zainteresowane strony (w zależności od sprawy: sądy, komisje ds. ochrony dzieci i młodzieży oraz urzędy stanu cywilnego):

Właściwość miejscowa i rzeczowa sądów

W sprawach dotyczących ustalenia sposobu wykonywania władzy rodzicielskiej sądem właściwym jest sąd okręgowy, wydział rodzinny i nieletnich (art. 123 ust. 1 lit. d) ustawy o organizacji systemu sądownictwa). W obszarach nienależących do właściwości wydziału rodzinnego i nieletnich wydziałem właściwym jest lokalny wydział cywilny lub wydział ogólny sądu okręgowego.

Właściwość miejscowa podlega następującym zasadom (art. 9 ustawy o ramach prawnych postępowania w sprawie ustanowienia opiekuna cywilnoprawnego):

- sądem właściwym miejscowo jest sąd miejsca zamieszkania dziecka w chwili wszczęcia postępowania;
- jeżeli miejsce zamieszkania dziecka nie jest znane, sądem właściwym miejscowo jest sąd miejsca zamieszkania osób uprawnionych do wykonywania władzy rodzicielskiej;
- jeżeli osoby uprawnione do wykonywania władzy rodzicielskiej zamieszkują w różnych miejscach, sądem właściwym miejscowo jest sąd miejsca zamieszkania osoby faktycznie wykonującej władzę rodzicielską;
- jeżeli rodzice wspólnie wykonują władzę rodzicielską, sądem właściwym miejscowo jest sąd miejsca zamieszkania osoby, z którą dziecko zamieszkuje, lub – w przypadku wspólnej pieczy – sąd, do którego w pierwszej kolejności wniesiono sprawę;
- jeżeli postępowanie dotyczy dwojga dzieci, które są dziećmi tych samych rodziców i zamieszkują w różnych okręgach, sądem właściwym jest sąd, do którego w pierwszej kolejności wniesiono sprawę;
- jeżeli postępowanie dotyczy więcej niż dwojga dzieci, które są dziećmi tych samych rodziców i zamieszkują w różnych okręgach, sprawę rozpoznaje sąd miejsca zamieszkania większości tych dzieci;
- jeżeli w chwili wszczęcia postępowania dziecko zamieszkuje za granicą, a jurysdykcję ma sąd portugalski, sprawę rozpoznaje sąd miejsca zamieszkania powoda lub pozwanego;
- jeżeli powód i pozwany zamieszkują za granicą, a jurysdykcję ma sąd portugalski, sprawę rozpoznaje wydział rodzinny i nieletnich w Lizbonie (Juízo de Família e Menores de Lisboa) w okręgu sądowym Lizbony;
- bez uszczerbku dla przepisów prawa dotyczących łączenia spraw w celu ich łącznego rozpoznania i przepisów ustaw szczególnych wszelkie zmiany stanu faktycznego, które nastąpią po wszczęciu postępowania, nie mają znaczenia dla sprawy.

Właściwość rzeczowa i miejscowa komisji ds. ochrony dzieci i młodzieży (art. 79 ustawy o ochronie dzieci i osób młodych, które znajdują się w sytuacji zagrożenia)

Komisje ds. ochrony dzieci i młodzieży są właściwe do rozpoznawania spraw dotyczących środków w zakresie pieczy nad dziećmi i osobami młodymi oraz ochrony dzieci i osób młodych, które znajdują się w sytuacji

zagrożenia, o ile rodzice wyrazili zgodę na zastosowanie takich środków, a małoletni nie zgłasza sprzeciwu.

Właściwość miejscowa podlega następującym zasadom:

- organem właściwym do zastosowania środków w zakresie pieczy i ochrony jest komisja ds. ochrony dzieci i młodzieży lub sąd właściwy dla miejsca zamieszkania małoletniego z chwili otrzymania zgłoszenia o sytuacji lub wszczęcia postępowania sądowego;
- jeżeli miejsce zamieszkania dziecka lub młodej osoby nie jest znane i nie można go ustalić, właściwa jest komisja ds. ochrony według miejsca pobytu dziecka;
- komisja ds. ochrony właściwa według miejsca pobytu dziecka podejmuje czynności, które uważa za pilne, oraz wdraża środki niezbędne do zapewnienia dziecku natychmiastowej ochrony;
- jeżeli po zastosowaniu środka innego niż środek w zakresie ochrony dziecko lub osoba młoda zmienia miejsce zamieszkania na okres dłuższy niż trzy miesiące, sprawę przekazuje się komisji ds. ochrony dzieci i młodzieży według nowego miejsca zamieszkania małoletniego;
- zastosowanie środka w zakresie pieczy i ochrony nie wiąże się z koniecznością zmiany miejsca zamieszkania dziecka lub młodej osoby;
- komisja ds. ochrony właściwa dla gminy (*município*) lub sołectwa (*freguesia*), w których sprawowana jest piecza nad dzieckiem lub młodą osobą, współpracuje z komisją, która zastosowała środek w zakresie pieczy i ochrony, w zakresie niezbędnym do wdrażania skutecznych działań następczych w związku z zastosowanym środkiem, jeżeli zostanie o to poproszona.

Właściwość rzeczowa i miejscowa urzędów stanu cywilnego(art. 6 i 12-14 dekretu z mocą ustawy nr 272/2001 z dnia 13 października 2001 r. – Postępowania podlegające właściwości prokuratury i urzędów stanu cywilnego):

W zależności od sprawy urzędy stanu cywilnego mogą zatwierdzić porozumienie o sposobie wykonywania władzy rodzicielskiej bez względu na to, czy zostało ono złożone osobno, czy też w załączeniu do wniosków o wszczęcie postępowania w sprawie o rozwód lub separację sądową na zgodny wniosek małżonków.

W zależności od sprawy urzędy stanu cywilnego mogą prowadzić postępowania w sprawie o rozwód lub separację sądową za porozumieniem stron, w tym zatwierdzać porozumienia o sposobie wykonywania władzy rodzicielskiej załączone do wniosków o wszczęcie takiego postępowania.

Zasady dotyczące właściwości miejscowej nie mają zastosowania do urzędów stanu cywilnego. Innymi słowy, strony mogą się zwrócić do któregośkolwiek urzędu stanu cywilnego.

Właściwość w sprawach powiązanych (art. 81 ustawy o ochronie dzieci i osób młodych, które znajdują się w sytuacji zagrożenia):

- jeżeli w odniesieniu do tego samego dziecka oddzielnie wszczęto postępowanie w celu ustanowienia opiekuna cywilnoprawnego oraz postępowanie w przedmiocie pieczy i ochrony, w tym postępowanie przed komisją ds. ochrony dzieci i młodzieży lub postępowanie poprawcze (*processo tutelar educativo*), postępowania te należy połączyć w celu ich łącznego rozpoznania niezależnie od tego, na jakim etapie są prowadzone, przy czym sądem właściwym do prowadzenia tego postępowania będzie sąd, do którego wniesiono pierwszą sprawę;
- zasady wskazane w powyższym podpunkcie nie mają zastosowania do środków w zakresie opieki cywilnoprawnej, które dotyczą ustalenia macierzyństwa lub ojcostwa z urzędu, oraz do tych środków, które należą do właściwości urzędów stanu cywilnego, ani do środków obejmujących więcej niż jedno dziecko;
- sąd łączy do wspólnego rozpoznania sprawy o rozwód lub separację sądową ze sprawami dotyczącymi władzy rodzicielskiej, świadczeń alimentacyjnych i pozbawienia władzy rodzicielskiej.

Jeżeli zagrożenie dotyczy jednocześnie więcej niż jednego dziecka lub jednej osoby młodej, sąd może wszcząć odrębne postępowanie w tym przedmiocie lub – jeżeli sąd wszczął kilka różnych postępowań – sprawy te można połączyć w celu ich łącznego rozpoznania ze sprawą, w której postępowanie zostało wszczęte jako pierwsze, o ile uzasadniają to związki rodzinne (art. 80 ustawy o ochronie dzieci i osób młodych, które znajdują się w sytuacji zagrożenia).

11 Jaką procedurę stosuje się w takim przypadku? Czy można zastosować procedurę nadzwyczajną?

Tryb ten omówiono już w odpowiedzi na pytanie 10.

Postępowanie w przedmiocie pieczy i ochrony oraz postępowanie w celu ustanowienia opiekuna cywilnoprawnego mogą być prowadzone w trybie pilnym, jeżeli przewlekłość postępowania mogłaby poważnie zagrozić dobru dziecka. Wówczas postępowania te prowadzi się również podczas wakacji sądowych.

W sytuacjach niecierpiących zwłoki zawsze istnieje możliwość zastosowania środków tymczasowych.

W szczególności przewidziano następujące postępowania sądowe, które prowadzi się w trybie pilnym (art. 92 ustawy o ochronie dzieci i osób młodych, które znajdują się w sytuacji zagrożenia):

- na wniosek prokuratury sąd, powziąwszy informację o sytuacji zagrażającej życiu lub zdrowiu fizycznemu bądź psychicznemu małoletniego, wydaje w ciągu 48 godzin postanowienie tymczasowe, w którym zatwierdza środki zastosowane w celu zapewnienia małoletniemu natychmiastowej ochrony, nakazuje zastosowanie dowolnych środków w zakresie pieczy i ochrony, które przewidziano w przepisach, lub określa, jakie działania będą właściwe, biorąc pod uwagę przyszłość dziecka;
- w tym celu sąd przeprowadza konieczne czynności wyjaśniające i nakazuje zastosowanie środków niezbędnych do zabezpieczenia wykonania jego postanowień; może skorzystać z pomocy policji i zezwolić osobom, które odpowiadają za wykonywanie postanowień sądu, na wejście do dowolnego lokalu w ciągu dnia.

W szczególności przewidziano następujące postępowania sądowe, które prowadzi się w trybie pilnym (art. 91 ustawy o ochronie dzieci i osób młodych, które znajdują się w sytuacji zagrożenia):

- jeżeli istnieje zagrożenie dla życia lub zdrowia fizycznego bądź psychicznego małoletniego, a osoby uprawnione do wykonywania władzy rodzicielskiej lub osoby sprawujące faktyczną pieczę nad małoletnim nie wyrażają zgody na zastosowanie środków, dowolny organ właściwy do spraw dzieci i młodzieży lub dowolna komisja ds. ochrony dzieci i młodzieży przyjmują właściwe środki, aby zapewnić małoletniemu natychmiastową ochronę, oraz zwracają się do sądu lub policji o interwencję;
- organ przeprowadzający interwencję zawiadamia prokuraturę bezzwłocznie lub – jeżeli nie jest to możliwe – kiedy tylko stanie się to możliwe;
- do czasu interwencji sądu policja eliminuje zagrożenie dla dziecka lub młodej osoby i zapewnia im doraźną ochronę, umieszczając w placówce opiekuńczo-wychowawczej (casa de acolhimento), placówkach prowadzonych przez organ właściwy do spraw dzieci i młodzieży lub w innym odpowiednim miejscu;
- po otrzymaniu zawiadomienia od któregośkolwiek ze wskazanych powyżej organów prokuratura bezzwłocznie zwraca się do właściwego sądu o niezwłoczne wszczęcie postępowania.

12 Czy można uzyskać pomoc prawną na pokrycie kosztów postępowania?

Tak, uzyskanie pomocy prawnej jest możliwe w postępowaniu sądowym i postępowaniu prowadzonym przez urząd stanu cywilnego.

13 Czy od decyzji w sprawie władzy rodzicielskiej przysługuje odwołanie?

Tak, w sposób opisany w odpowiedzi na pytanie 10.

14 W niektórych przypadkach może zachodzić konieczność wystąpienia do sądu lub innego organu o wykonanie decyzji w sprawie władzy rodzicielskiej. Jaka procedura ma zastosowanie w takim przypadku?

Niezastosowanie się do orzeczenia dotyczącego władzy rodzicielskiej (art. 41 ustawy o ramach prawnych postępowania w sprawie ustanowienia opiekuna cywilnoprawnego)

Jeżeli jedno z rodziców lub osoba trzecia, której powierzono pieczę nad dzieckiem, nie stosuje się do

porozumienia lub orzeczenia w zakresie, w jakim dotyczy ono sytuacji dziecka, sąd może – z urzędu lub na wniosek prokuratury bądź drugiego z rodziców – podjąć następujące czynności:

- nakazać podjęcie czynności niezbędnych do zapewnienia wykonania porozumienia lub orzeczenia;
- nałożyć grzywnę w wysokości do 20 jednostek rozliczeniowych (w 2021 r. wartość jednostki rozliczeniowej wynosiła 102 euro)
- po zbadaniu odpowiednich przesłanek – zasądzić od strony uchybiającej zobowiązaniom odszkodowanie lub zadośćuczynienie na rzecz dziecka, rodzica występującego z wnioskiem lub obydwu tych osób.

Jeżeli sąd zatwierdził porozumienie lub wydał orzeczenie, wniosek włącza się do zakresu postępowania, w toku którego sąd zatwierdził porozumienie lub wydał orzeczenie. Jeżeli zgodnie z przepisami dotyczącymi właściwości rzeczowej i miejscowej dany sąd jest sądem właściwym do zbadania uchybienia, zostanie do niego skierowany odpowiedni wniosek.

Po otrzymaniu wniosku lub włączeniu go do zakresu postępowania sędzia wzywa rodziców na spotkanie lub – w wyjątkowych przypadkach – powiadamia osobę, przeciwko której skierowano wniosek, o możliwości wniesienia odpowiedzi (*alegações*) w terminie pięciu dni.

Podczas spotkania rodzice mogą uzgodnić zmianę dotychczasowych ustaleń dotyczących sposobu wykonywania władzy rodzicielskiej, mając na uwadze dobro dziecka.

Jeżeli w razie naruszenia zasad odwiedzin osoba, przeciwko której skierowano wniosek, nie stawia się na spotkaniu, nie wniesie odpowiedzi lub wniesie odpowiedź oczywiście bezzasadną, sąd może nakazać wydanie dziecka, aby zapewnić zgodność z zasadami odwiedzin; w takiej sytuacji sąd ustala miejsce, w którym wizyty powinny się odbywać, oraz umożliwia obecność biegłych sądowych.

Osoba, przeciwko której skierowano wniosek, zostaje zawiadomiona o nakazie wydania dziecka w określony sposób pod groźbą kary grzywny.

Jeżeli sąd nie wezwie rodziców na spotkanie lub rodzice nie osiągną porozumienia, sąd kieruje strony do mediacji (za zgodą rodziców) lub na przesłuchanie z udziałem biegłego z zakresu mediacji rodzinnej, a następnie wydaje postanowienie.

Jeżeli sąd nałożył grzywnę, a ukarany nie zapłaci jej w ciągu 10 dni, sąd wydaje nakaz egzekucji w toku danego postępowania.

Kwestia ta jest uregulowana w ustawie nr 141/2015 z dnia 8 września 2015 r. o ramach prawnych postępowania w sprawie ustanowienia opiekuna cywilnoprawnego (Regime Geral do Processo Tutelar Cível), którą można znaleźć na stronie

http://www.pgdlisboa.pt/leis/lei_mostra_articulado.php?artigo_id=2428A0048&nid=2428&tabela=leis&pagina=1&ficha=1&so_miolo=&nversao=#artigo.

Egzekucja świadczeń alimentacyjnych

Wyróżnia się trzy sposoby egzekucji świadczeń alimentacyjnych: postępowanie w przedmiocie niezastosowania się do orzeczenia/porozumienia dotyczącego władzy rodzicielskiej, o którym mowa powyżej; postępowanie przedegzekucyjne dotyczące świadczeń alimentacyjnych, o którym mowa poniżej; lub specjalne postępowanie egzekucyjne dotyczące świadczeń alimentacyjnych, o którym mowa poniżej.

Postępowanie przedegzekucyjne w celu odzyskania należnych świadczeń alimentacyjnych (art. 48 ustawy o ramach prawnych postępowania w sprawie ustanowienia opiekuna cywilnoprawnego)

Jeżeli osoba, która zgodnie z prawem jest zobowiązana do zapłaty świadczeń alimentacyjnych, nie wywiąże się z tego zobowiązania w terminie 10 dni od dnia jego wymagalności, zastosowanie mają następujące zasady:

- jeżeli osoba ta jest pracownikiem sektora publicznego, kiedy zobowiązanie stanie się wymagalne, właściwe kwoty potrąca się na wniosek skierowany przez sąd do pracodawcy z sektora publicznego;
- jeżeli osoba jest zatrudniona za wynagrodzeniem, właściwe kwoty należy potrącić z jej wynagrodzenia, o czym odpowiednio zawiadamia się pracodawcę, który dokonuje odnośnych potrąceń i pełni rolę depozytariusza;

- jeżeli osoba ta otrzymuje rentę, emeryturę, zasiłek, prowizje, odsetki, uposażenie, gratyfikacje, składki lub podobny dochód, odpowiednie kwoty potrąca się z tych świadczeń w chwili, w której mają one zostać wypłacone lub zaksięgowane na rachunku, poprzez dokonanie niezbędnych zajęć lub zawiadomienie odpowiednich podmiotów, które przyjmują wówczas rolę depozytariuszy.

Potrącone kwoty obejmują również kwoty świadczeń alimentacyjnych, których termin wymagalności upłynął wcześniej, i przekazuje się je bezpośrednio uprawnionym.

Specjalne postępowanie egzekucyjne w przedmiocie świadczeń alimentacyjnych

Jeżeli świadczenie alimentacyjne jest należne na rzecz małoletnich, wierzyciel alimentacyjny może ewentualnie wszcząć specjalne postępowanie dotyczące świadczeń alimentacyjnych przewidziane w art. 933 kodeksu postępowania cywilnego. W tym samym postępowaniu wierzyciel może zatem odzyskać pełne kwoty wymagalne, zaległe lub które staną się wymagalne. W postępowaniu egzekucyjnym wierzyciel alimentacyjny może skorzystać z ogólnych środków egzekucyjnych, takich jak zajęcie dochodów i ustanowienie zastawu na dochodach.

W specjalnym postępowaniu egzekucyjnym dotyczącym świadczeń alimentacyjnych wnioskodawca może zwrócić się o: zasądzenie pewnej części kwot, wynagrodzenia lub rent/emerytur pobieranych przez stronę przeciwną lub ustanowienie zastawu na dochodach dłużnika alimentacyjnego. Zasądzenie lub ustanowienie zastawu odbywa się niezależnie od zajęcia i ma na celu pokrycie płatności zarówno zaległych kwot, jak i kwot, które staną się wymagalne.

W przypadku gdy wnioskodawca zwróci się o zasądzenie kwot, wynagrodzenia lub rent/emerytur, organ właściwy w zakresie dokonywania takich świadczeń lub ich przetwarzania zostanie powiadomiony o konieczności wypłacenia zasądzonej kwoty bezpośrednio wnioskodawcy. Zasądzoną kwotę należy co miesiąc deponować na rachunku bankowym wnioskodawcy, który powinien podać numer takiego rachunku we wniosku.

Jeżeli wnioskodawca zwróci się o ustanowienie zastawu na dochodach, powinien wskazać składnik majątku, którego to dotyczy, po czym komornik (*agente de execução*) nakaze ustanowienie zastawu na składniku majątku uznanym za wystarczający do zaspokojenia świadczenia alimentacyjnego, które jest zaległe i które stanie się wymagalne.

Wierzyciel alimentacyjny nadal może zwrócić się o zajęcie majątku dłużnika alimentacyjnego. Przedmiotem zajęcia mogą być rzeczy ruchome i nieruchomości, depozyty bankowe, wierzytelności kredytowe, lokale przedsiębiorstwa lub udziały/akcje w spółce.

W razie sprzedaży zajętego składnika majątku celem spłaty długu alimentacyjnego nadwyżka ze sprzedaży takiego składnika majątku nie powinna zostać zwrócona dłużnikowi alimentacyjnemu, o ile nie zagwarantowano spłaty świadczeń alimentacyjnych, które staną się wymagalne, w stopniu, który sędzia uznaje za odpowiedni, chyba że ustanowiono zabezpieczenie lub inną odpowiednią gwarancję.

Dłużnik alimentacyjny powinien zostać wezwany do stawiennictwa przed sądem dopiero po zajęciu dochodów/zasądzeniu potrącenia z dochodów/ustanowieniu zastawu na dochodach. Wniesienie przez dłużnika alimentacyjnego sprzeciwu wobec egzekucji lub zajęcia nie powoduje zawieszenia postępowania egzekucyjnego.

W przypadku złożenia wniosku o zmianę wysokości świadczenia alimentacyjnego lub uchylenie obowiązku alimentacyjnego, w sytuacji gdy toczy się specjalne postępowanie egzekucyjne dotyczące świadczeń alimentacyjnych, wniosek ten włącza się do zakresu postępowania egzekucyjnego.

Aktualna wersja kodeksu postępowania cywilnego jest dostępna pod adresem http://www.pgdlisboa.pt/leis/lei_mostra_articulado.php?nid=1959&tabela=leis

15 Co należy zrobić, aby orzeczenie dotyczące odpowiedzialności rodzicielskiej wydane przez sąd w jednym państwie członkowskim zostało uznane i wykonane w drugim państwie członkowskim?

Uznawanie

Orzeczenia dotyczące władzy rodzicielskiej wydane w innym państwie członkowskim, które jest związane rozporządzeniem Rady nr 2019/1111 z dnia 25 czerwca 2019 r. (zwanym dalej „przekształconym rozporządzeniem Bruksela II bis”), są uznawane automatycznie. Innymi słowy, orzeczenia te są uznawane bez potrzeby przeprowadzania postępowania szczególnego.

Aby wydane w innym państwie członkowskim orzeczenie w sprawie dotyczącej odpowiedzialności rodzicielskiej w rozumieniu przekształconego rozporządzenia Bruksela II bis zostało wykonane w Portugalii, zainteresowana strona musi zwrócić się do sądu o stwierdzenie wykonalności tego orzeczenia.

W art. 42 przekształconego rozporządzenia Bruksela II bis określono jednak dwa przypadki, w których złożenie wniosku o stwierdzenie wykonalności nie jest konieczne, a do wykonania w Portugalii wyroku wydanego w innym państwie członkowskim wystarczy zaświadczenie wydane przez sąd pochodzenia. Sytuacja taka ma miejsce w odniesieniu do następujących orzeczeń: orzeczeń dotyczących prawa do odwiedzin oraz orzeczeń o powrocie dziecka wydanych przez właściwy sąd w następstwie orzeczenia odmawiającego zarządzenia powrotu dziecka wydanego na podstawie art. 13 konwencji haskiej dotyczącej cywilnych aspektów uprowadzenia dziecka za granicę z 1980 r.

Właściwość miejscowa do celów wniosków o stwierdzenie wykonalności

W przekształconym rozporządzeniu Bruksela II bis określono następujące zasady dotyczące właściwości miejscowej w zakresie składania wniosków o stwierdzenie wykonalności: wniosek należy złożyć do sądu właściwego dla miejsca zamieszkania dłużnika alimentacyjnego lub dla miejsca zamieszkania dziecka, wobec którego dłużnik ma zobowiązania alimentacyjne, a w braku tych łączników - do sądu właściwego dla miejsca egzekucji.

Wymogi, które należy spełnić, i dokumenty, które należy dołączyć do wniosku o stwierdzenie wykonalności

Wymogi, które należy spełnić, i dokumenty, które należy dołączyć do wniosku o stwierdzenie wykonalności, określono w przekształconym rozporządzeniu Bruksela II bis. Podsumowując, wnioskodawca powinien załączyć do wniosku o stwierdzenie wykonalności następujące dokumenty: poświadczony odpis orzeczenia; zaświadczenie dotyczące orzeczenia sporządzone w oparciu o załącznik III do przekształconego rozporządzenia Bruksela II bis; jeżeli orzeczenie zostało wydane zaocznie lub strona przeciwna nie wniosła środka zaskarżenia - dowody potwierdzające, że stronę przeciwną wezwano do stawienia przed sądem lub że jednoznacznie zgadza się ona z orzeczeniem.

Postępowanie dotyczące wniosku o stwierdzenie wykonalności przewidziane w przekształconym rozporządzeniu Bruksela II bis

Właściwą procedurę regulują przepisy przekształconego rozporządzenia Bruksela II bis, a w przypadkach nieobjętych zakresem zastosowania tego rozporządzenia, portugalskie krajowe przepisy cywilnoprosowe.

Z przekształconego rozporządzenia Bruksela II bis wynika zatem, że wydania orzeczenia rozstrzygającego wniosek o stwierdzenie wykonalności nie poprzedza postępowanie kontrydiktoryjne i że sąd może oddalić taki wniosek wyłącznie w oparciu o przesłanki określone w tym rozporządzeniu. Od orzeczenia rozstrzygającego wniosek o stwierdzenie wykonalności może odwołać się każda strona, o ile dochowa wyznaczonych terminów. Sąd portugalski może postanowić, że orzeczenie sądu zagranicznego jest wykonalne częściowo, ale nie może przeprowadzić kontroli merytorycznej tego orzeczenia.

Portugalskie przepisy cywilnoprosowe mające zastosowanie w tej dziedzinie

Wniosek o stwierdzenie wykonalności należy złożyć do wydziału rodzinnego i nieletnich sądu okręgowego. W przypadku braku wydziału rodzinnego i nieletnich wniosek należy złożyć w lokalnym wydziale cywilnym lub wydziale ogólnym sądu okręgowego.

Takie postępowanie przybiera formę postępowania o wydanie deklaratywnego orzeczenia ustalającego zgodnie z przepisami portugalskiego kodeksu postępowania cywilnego, z uwzględnieniem wymogów określonych w przekształconym rozporządzeniu Bruksela II bis.

Ponieważ bez względu na wartość przedmiotu sporu zawsze można wnieść środek zaskarżenia, obowiązuje przymus adwokacki.

Prokuratura może zwrócić się do sądu o zapewnienie ochrony dobra małoletniego.

We wstępnym wniosku wnioskodawca powinien (art. 552 kodeksu postępowania cywilnego):

- oznaczyć sąd i sędziego, do którego skierowany jest wniosek, a także oznaczyć strony, podając ich imiona i nazwiska lub nazwy, adres miejsca zamieszkania lub siedziby głównej oraz, w miarę możliwości, numery identyfikacji osobistej i podatkowej, zawody i miejsca pracy;
- wskazać adres siedziby pełnomocnika procesowego;
- określić rodzaj powództwa;
- przedstawić najistotniejsze okoliczności faktyczne, które doprowadziły do wytoczenia powództwa, oraz jego podstawę prawną;
- sformułować żądanie wniosku;
- określić wartość przedmiotu sporu;
- wyznaczyć komornika lub pełnomocnika procesowego odpowiedzialnego za doręczenie wezwania do stawienia się przed sądem;
- wnieść o przeprowadzenie dowodu, tj. w tym przypadku załączyć dokumenty, które zgodnie z przekształconym rozporządzeniem Bruksela II bis należy załączyć do wniosku;
- załączyć dokument potwierdzający wniesienie należnej opłaty sądowej lub – w przypadku zwolnienia z takiej opłaty – potwierdzający uzyskanie pomocy prawnej, w tym w przypadkach, gdy zwolnienie przyznano w państwie członkowskim pochodzenia.

Pełnomocnicy procesowi składają wstępny wniosek i dokumenty drogą elektroniczną za pomocą systemu komputerowego wspierającego działalność sądów pod adresem <https://citius.tribunaisnet.mj.pt/>.

Taka sama procedura ma zastosowanie wówczas, gdy prokuratura wnosi zwraca się do sądu o zapewnienie ochrony dobra małoletniego. Jeżeli czynności prokuratury mają na celu ochronę dobra małoletniego, jest ona zwolniona od opłat.

Aby uzyskać dostęp do systemu komputerowego, adwokaci (*advogados*), aplikanci adwokaccy (*advogados estagiários*) oraz *solicitadores* powinni zarejestrować się w instytucji odpowiedzialnej za zarządzanie dostępem do systemu.

Jeżeli w postępowaniu nie obowiązuje przymus adwokacki, a strona nie korzysta z usług pełnomocnika lub korzysta z takich usług, ale istnieją uzasadnione przyczyny, dla których pełnomocnik nie może dokonywać czynności procesowych drogą elektroniczną, wstępny wniosek i dokumenty można złożyć w jeden z podanych poniżej sposobów:

- doręczając je do sekretariatu sądu – w takim przypadku pismo uznaje się za złożone w dniu jego doręczenia;
- wysyłając je listem poleconym za potwierdzeniem odbioru – w takim przypadku pismo uznaje się za złożone w dniu jego nadania listem poleconym;
- nadać faksem – wówczas za datę dokonania czynności procesowej uznaje się datę wysłania faksu.

Po wpłynięciu do sądu wstępnego wniosku i załączonych pism rejestruje się je oficjalnie i przekazuje dalej. Sędzia bada kompletność niezbędnych informacji i sprawdza, czy nie zachodzą przesłanki oddalenia wniosku zgodnie z przekształconym rozporządzeniem Bruksela II bis, po czym stwierdza wykonalność orzeczenia. Następnie strony zawiadamia się o wydaniu orzeczenia stwierdzającego wykonalność.

16 Do którego sądu w tym państwie członkowskim należy się zwrócić, aby zaskarżyć postanowienie o uznaniu i wykonaniu orzeczenia dotyczącego odpowiedzialności rodzicielskiej wydanego przez sąd w innym państwie członkowskim? Jaki rodzaj postępowania ma zastosowanie w takich sytuacjach?

Zgodnie z art. 30 przekształconego rozporządzenia Bruksela II bis zainteresowana strona może wystąpić w państwie członkowskim z wnioskiem o ustalenie, że orzeczenie w sprawie odpowiedzialności rodzicielskiej wydane w innym państwie członkowskim nie podlega uznaniu.

Jeżeli chodzi o sąd, do którego powinna zwrócić się strona w Portugalii, oraz obowiązujące przepisy procesowe, wskazano je w odpowiedzi na pytanie 15, należy jednak zaznaczyć, że w tym przypadku jest to postępowanie o ustalenie nieistnienia stosunku prawnego lub prawa (*acção comum declarativa de simples apreciação negativa*). Ma to wpływ na zasady dotyczące ciężaru dowodu, ponieważ zgodnie z prawem portugalskim w postępowaniu o ustalenie nieistnienia stosunku prawnego lub prawa to pozwany ma obowiązek udowodnić okoliczności faktyczne, które doprowadziły do powstania prawa będącego przedmiotem roszczenia (art. 343 ust. 1 kodeksu cywilnego).

17 Jakie prawo zastosuje sąd w postępowaniu w sprawie odpowiedzialności rodzicielskiej w sytuacji, gdy dziecko lub strony nie mieszkają w danym państwie członkowskim lub są obywatelami różnych państw?

Stosunki między rodzicami a dziećmi podlegają (art. 57 kodeksu cywilnego):

- wspólnemu prawu ojczystemu rodziców;

a w jego braku:

- prawu wspólnego miejsca zwykłego pobytu rodziców;

lub, jeżeli rodzice mają miejsce zwykłego pobytu w różnych państwach:

- prawu ojczystemu dziecka.

Prawem ojczystym jest prawo obywatelstwa osoby fizycznej (art. 31 kodeksu cywilnego).

W przypadku bezpaństwowców prawem ojczystym bezpaństwowca jest prawo miejsca, w którym osoba taka zamieszkuje. Jeżeli jednak bezpaństwowiec jest osobą małoletnią lub pełnoletnią objętą opieką lub kuratelą, prawem ojczystym jest prawo miejsca jego zamieszkania (art. 32 ust. 1 i 2 kodeksu cywilnego).

Gdzie znaleźć obowiązujące przepisy

- [kodeks cywilny](#)
- [kodeks postępowania cywilnego](#)
- [ogólne zasady mediacji](#)
- [system mediacji rodzinnej \(ministerialne rozporządzenie wykonawcze nr 13/2018 z dnia 22 października 2018 r.\)](#)
- [ramy prawne postępowania w sprawie ustanowienia opiekuna cywilnoprawnego](#)
- [ustawa o ochronie dzieci i osób młodych, które znajdują się w sytuacji zagrożenia](#)
- [ustawa o organizacji systemu sądownictwa](#)
- [dostęp do prawa i wymiaru sprawiedliwości](#)
- [postępowania podlegające właściwości prokuratury i urzędów stanu cywilnego](#)
- [rozporządzenie Rady \(UE\) 2019/1111 z dnia 25 czerwca 2019 r. w sprawie jurysdykcji, uznawania i wykonywania orzeczeń w sprawach małżeńskich i w sprawach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej oraz w sprawie uprowadzenia dziecka za granicę \(wersja przekształcona\)](#)

Uwaga:

Informacje przedstawione powyżej nie są wiążące dla punktu kontaktowego europejskiej sieci sądowej, sądów ani innych podmiotów i organów. Należy również zapoznać się z treścią obowiązujących aktów prawnych, które podlegają regularnym aktualizacjom i zmianom wykładni na podstawie orzecznictwa.

Ta strona jest częścią portalu [Twoja Europa](#).

Państwa [opinia](#) na temat przydatności przedstawionych informacji jest dla nas ważna.

■ Ostatnia aktualizacja: 05/04/2023

Za wersję tej strony w języku danego kraju odpowiada właściwy punkt kontaktowy Europejskiej Sieci Sądowej (EJN). Tłumaczenie zostało wykonane przez służby Komisji Europejskiej. Jeżeli właściwy organ krajowy wprowadził jakieś zmiany w wersji oryginalnej, mogły one jeszcze nie zostać uwzględnione w tłumaczeniu. ESS ani Komisja Europejska nie ponoszą odpowiedzialności za wszelkie informacje, dane lub odniesienia zawarte w tym dokumencie. Informacje na temat przepisów dotyczących praw autorskich, które obowiązują w państwie członkowskim odpowiedzialnym za niniejszą stronę, znajdują się w informacji prawnej.